

**СОЦИАЛНИ МОДЕЛИ
НА ИНТЕГРАЦИЯ
НА ПРОСТИТУИРАЩИТЕ В
ШВЕЦИЯ, КАНАДА, ГЕРМАНИЯ И БЪЛГАРИЯ**

**СОЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ
НА ПРОСТИТУИРАЩИТЕ В
ШВЕЦИЯ, КАНАДА,
ГЕРМАНИЯ И БЪЛГАРИЯ**

Фондация RiskМонитор

Кирил Миленов

Настоящата публикация се осъществява с подкрепата на
Тръста за гражданско общество в Централна и Източна Европа,
на Институт „Отворено общество“ – София, и на Правната
инициатива на Институт „Отворено общество“ – Ню Йорк.

Изложениите в публикацията мнения и позиции принадлежат
единствено на авторите на този материал. Те по никакъв начин
не могат да се приемат за израз на мнения и позиции на донорските
организации.

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

**СОЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ НА ПРОСТИТУИРАЩИТЕ
В ШВЕЦИЯ, КАНАДА, ГЕРМАНИЯ И БЪЛГАРИЯ**

Автор: Кирил Миленов
Фондация **РискМонитор** ©
София, 2012
ISBN 978-954-2914-19-8

Фондация **РискМонитор**
България, София 1000, бул. Цар Освободител 29
ел. поща: riskmonitorinfo@gmail.com
<http://www.riskmonitor.bg/>

РЕЗЮМЕ	6
УВОД	8
ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	10
УСЛОВИЯ ЗА ЕФЕКТИВНА ИНТЕГРАЦИЯ.....	10
КОНКРЕТНИ МЕРКИ.....	11
ШВЕЦИЯ	12
ОБЩИНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ.....	13
НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ	17
КРИТИКИ НА ШВЕДСКИЯ МОДЕЛ	19
КАНАДА	21
МЕРКИ ЗА НОРМАЛИЗИРАНЕТО НА ПРОСТИТУЦИЯТА.....	22
МЕРКИ ЗА ПРЕМАХВАНЕТО НА ПРОСТИТУЦИЯТА.....	24
КРИТИКИ НА КАНАДСКИЯ МОДЕЛ	26
ГЕРМАНИЯ	28
МЕРКИ ЗА РЕГУЛАЦИЯ И НОРМАЛИЗИРАНЕ НА ПРОСТИТУЦИЯТА.....	29
МЕРКИ ЗА ПРЕМАХВАНЕТО НА ПРОСТИТУЦИЯТА.....	31
КРИТИКИ НА НЕМСКИЯ МОДЕЛ	34
ИНТЕГРАЦИЯ НА ПРОСТИТУИРАЩИТЕ В БЪЛГАРИЯ	35
УСЛОВИЯ ЗА СТАРТИРАНЕТО НА ЕФЕКТИВНА ИНТЕГРАЦИЯ	35
ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА КОНКРЕТНИ ПОЛИТИКИ И МЕРКИ ЗА СОЦИАЛНО ИНТЕГРИРАНЕ.....	37

СОЦИАЛНИ МОДЕЛИ
НА ИНТЕГРАЦИЯ
НА ПРОСТИТУИРАЩИТЕ
В ШВЕЦИЯ, КАНАДА,
ГЕРМАНИЯ И БЪЛГАРИЯ

Резюме

Целта на настоящия доклад е формулирането на предложения за мерки за социална интеграция на проституиращи, които българската държава и неправителствени организации (НПО) биха могли да предприемат. За целта се описват моделите на регулиране на проституцията в три държави, в които проституирането е тема на широк обществен дебат и държавата и НПО сектора полагат сериозни усилия за агресивното на обвързаните с нея проблеми. При сравнението на трите модела, между които има съществени разлики, анализът се ръководи от няколко въпроса, чиито еднозначни отговори не претендира да е изчерпал.

На първо място – важно е кои фактори правят един модел на социална интеграция ефективен? Съществува ли най-добър режим? Ако да, кой е той? Ако не, при какви обстоятелства различните режими достигат максимална степен на ефективност? Накрая – при наличните условия в България, кой режим на справяне с проблемите на проституцията и произтичащият от него модел на социална интеграция биха били най-подходящи? Какви конкретни мерки за работа с проституиращи би било добре да се изработят?

Относно методологията на анализа: информацията за Швеция, Канада и Германия, използвана в настоящия доклад, се основава на материали, публикувани в интернет. За добиване на по-пълна представа са използвани не само официални документи на различни организации и проведени изследвания, но и текстове от сайтовете на въпросните организации; статии, публикувани в електронни медии и дори информация и мнения във форуми. С цел минимизирането на рисковете от употребата на невярна информация всички факти, публикувани в настоящ текст, са взети от източници, които би следвало да се определят като надеждни – правителствени документи и официални сайтове на институции и неправителствени организации.

Един от главните изводи от сравнителния анализ за трите държави е, че социалната интеграция на проституиращите не се случва заради действията на един единствен социален агент, бил той държавата или общността на проституиращите. Интеграцията е процес, който е резултат от взаимодействието между правителството, държавните и общински институции, НПО сектора и обществото. Законната уредба, най-вече в Швеция и Германия, отнасяща се до проституирането, има дълга история. Промените са постигнати под натиска на неправителствения сектор в лицето на феминистки организации. От една страна те лобират за конкретни политики и закони, а от друга правят темата актуална и стимулират съответни нагласи към проституирането. И в трите държави, следвайки официалната държавна

позиция (Швеция, Германия) или реагирайки на високите нива на насилие над проституиращи (Канада), НПО предлагат различни видове помощ на проституиращи лица. Особено в Германия и Канада, широко разпространени са НПО, в които работят бивши или настоящи сексуални работници.

В България интеграцията на проституиращи лица и дори самата проституция не са във фокуса на интерес нито на държавата, нито на НПО сектора, нито на медиите. Проституцията не е нито легална, нито криминализирана. С много малки изключения няма разработени програми за помощ на проституиращи и темата не е обект на публични дискусии. Тъй като в България проблеми с проституцията и обвързания с нея трафик на хора с цел сексуална експлоатация съществуват, препоръките на настоящия доклад са за последователни действия с цел формулиране на официална позиция на държавата относно проституирането, разработване на програми за помощ на проституиращи, въвеждане на конкретни видове мерки за подпомагане на социалната интеграция на сексуални работници, както и стимулирането на публичен дебат.

Увод

Предлагането на платени сексуални услуги се третира като проблемна дейност от всяка гържавна власт поради няколко основни причини.

На първо място – проституцията почти винаги е свързана с организираната престъпност. Легализирането ѝ не предотвратява употребата на наркотици сред по-ниските слоеве сексуални работници. Тази зависимост прави проституиращите подвластни на сводниците, които обикновено са част от престъпна мрежа, занимаваща се с различни нелегални дейности като например трафик на наркотици и трафик на хора с цел сексуална експлоатация. От друга страна, когато проституцията е нелегална, тя обикновено се контролира от организираната престъпност, захранвайки я с огромни приходи.

Второ – проституцията винаги е свързана с различни форми на насилие над проституиращите, като до момента не съществува модел на регулация, който да е успял да се справи с този проблем. Не на последно място отрицателната обществена оценка на проституцията като неморална дейност стимулира превръщането на проституиращите в маргинална социална група, което само по себе си е обществен проблем.

Основните нормативни модели за справяне с проблемите, свързани с проституцията, са три. Прохибиционистските режими (Румъния) забраняват купуването и продаването на сексуални услуги. Те са отдавна отречени от експертите, тъй като оставят проституцията изцяло в ръцете на организираната престъпност и разглеждат проституиращите като престъпници, което води до повторната им виктимизация. Регламентаристските модели (Германия, Холандия) правят проституцията законна дейност и гържавата поема регулацията на пазара на сексуални услуги. Аболиционистските режими (Канада, Швеция, България) в различните си разновидности нито разрешават, нито забраняват проституцията, а криминализират редица съпътстващи я дейности и по този начин в определена степен осъществяват косвена регулация.

Справянето с проблемите на проституцията зависи както от законната уредба, така и от нейното приложение, от конкретните политики за работа с проституиращи, мерките за прилагането им, взаимодействието между институциите и не на последно място от общественото мнение. Според крайните цели, за които работят, всеки от цялостните модели в различните страни може да бъде определен като стимулиращ заличаването на проституцията или нейното нормализиране като професия. На практика съществуват и модели, при които няма консолидирана позиция относно проституцията, институциите не действат в една и съща посока или в някои случаи тя не е дефинирана като проблемна дейност и така остава невидима. От друга страна превръщането

на проституиращите в социална група, която не е обект на насилие и дискриминация и има равен достъп до всички социални блага, т.е. социалната интеграция на проституиращите, е един от най-сериозните индикатори за ефективен модел на третиране на проституцията.

Социалните модели за интеграция на проституиращи също могат да се сведат до два основни. В единия случай сексуалните работници престават да практикуват дейността си, преквалифицират се и избират нова професия или друг източник на препитание. Така те вече не принадлежат към маргинализираната група и не са обект на систематично насилие, дискриминация, тежки условия на работа и живот и т.н. При втория вид интеграция проституиращите добиват правата на работещите на пазара на труда, условие за което е превръщането на проституцията в легална и нормална професия. „Нормална“ в случая означава, че освен формалното легализиране, методите за работа на стопанските и нестопанските организации и държавните институции с проституиращи, както и обществените нагласи към тях, не са дискриминиращи.

В доклада ще бъдат сравнени социалните модели на проституиране в Швеция, Канада и Германия. Доколкото в основата на всяка политика стои отношението към проблемите, които тя се опитва да реши, един от най-съществените въпроси е какво е отношението към проституцията в трите държави и България. Тоест – как са дефинирани проблемите, до които проституирането води, чии проблеми са те и какви са вариантите за тяхното решаване? За отговора на тези въпроси анализът на социалните модели в Швеция, Канада и Германия започва с кратко разглеждане на нормативната уредба, регулираща проституирането. Следва опит за реконструиране на логиката, която стои зад системата от закони. Впоследствие се изброяват дейностите, които различни организации осъществяват, опитвайки се да подпомогнат социалната интеграция на проституиращите. Анализът за всяка страна завършва с преглед на критиките на съответния социален модел.

Изводи и препоръки

На основание на анализа на моделите на проституиране в Швеция, Канада и Германия и проведените изследвания в България могат да бъдат формулирани следните условия и мерки за ефективна социална интеграция на проституиращи лица в България:

Условия за ефективна интеграция

- Синхронизирането на работата на институциите е изключително важно за ефективното справяне с проблемите на проституцията. Стимул за постигането на синхрон е наличието на официална гържавна позиция относно проституцията. Изработването ѝ включва съществуването на законова уредба, регулираща проституирането, както и формулиране на основанията на тази уредба;
- Проституирането е стигматизирана дейност. Това определя обществените представи за проституиращите, както и техните възприятия за самите себе си. Затова ефективният подход към проституиращите при оказването на помощ е неформален и основан на уважение и разбиране. Търсенето на възможности за директен контакт и влизането в дългосрочни отношения с тях е най-работещият механизъм;
- Предлагаването на платени сексуални услуги е проблем не сам по себе си, а доколкото е обвързан с множество други проблеми. Затова е важно проституцията да се разглежда контекстуално – като пряко свързана с различни житейски обстоятелства. Такива са насилие по време на детството, зависимости от различни субстанции, бедност, ниско образование и липса на възможности за реализация;
- Проституирането в много случаи е обвързано с цялостен деструктивен начин на живот и мислене. При това положение оказваната помощ по необходимост трябва да е комплексна. Тя трябва да е разнообразна по вид; различните специалисти следва да си взаимодействат пряко, преpraщайки си пациенти; добра практика е предлагането на различните видове помощи под един покрив;
- Формулирането на официална гържавна позиция относно проституирането е процес, в някои случаи продължителен, в който по необходимост участват правителството, нестопанските организации, медиите и обществото. Първата стъпка в този процес би следвало да бъде ангажиране на общественото мнение с проблема.

Конкретни мерки

- Създаването на временни или постоянни групи в общините с високи нива на проституция, които да осъществяват директен контакт с проституиращи лица и други рискови групи на открито и закрито;
- Разработване на програми за помощ на проституиращи от общините, както и от НПО. Пълният списък, по които следва да се работи едновременно, включва програми за проституиращи, пострадали от физическо и психическо насилие; програми за превенция на заболявания и програми за отказване от професията; програми за квалификация;
- Въвеждането на зони, в които уличната проституция е позволена, и такива, в които е забранена. Целите са три: предпазването на проституиращите от насилие от страна на клиенти и сводници; раздаване на средства за безопасен секс; отнемането на контрола върху уличната проституция от ръцете на организираната престъпност;
- Стимулиране на включването на специализирана помощ за проституиращи лица в списъка с услуги, предлагани от организациите, които подпомагат жени, пострадали от насилие;
- Разработване от страна на НПО на програми за обучение на обучители на служители от МВР за работа с лица, предлагащи платени сексуални услуги; провеждане на обучения на служителите¹;
- Стимулиране от НПО сектора на създаването на професионални организации, управлявани от минали или настоящи проституиращи лица, които да защитават правата на сексуалните работници;
- Взаимни усилия за поддържане на контакти между общинските социални служби, центровете за жени, пострадали от насилие, и местните медицински заведения с цел навременно превръщане на проституиращите към вида специалисти, от които те се нуждаят;
- Провеждане на презентации и обучение на медицински персонал от медицинските центрове, засягащо спецификите на работата с проституиращи лица;
- Изграждането на центрове за подкрепа на хора в неравностойно социално положение – физически и психически заболявания, наркозависими, жертви на насилие, емигранти и хора от етнически малцинства, деца и младежи в трудно положение и всеки, който се нуждае от помощ;
- Провеждане на локални кампании за разясняване на местните жители на проблемите на проституирането;
- Отразяване в национални и регионални медии, както и чрез различни печатни материали, на информация за видовете помощ, която проституиращите могат да потърсят.

¹ В оригинал текстът гласи: *Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt Brottsbalken – för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst sex månader. För försök döms till ansvar enligt 23 kap. Brottsbalken.*

Швеция

На 1 януари 1999 година Шведският парламент приема закон, който забранява купуването на сексуални услуги. Според текста на закона лице, което влиза в случайни сексуални взаимоотношения срещу заплащане, се наказва за купуването на сексуални услуги с плащане на глоба или лишаване от свобода за най-много шест месеца. Опит за купуване на социални услуги се наказва по силата на Член 23 от шведския Наказателен кодекс.² Сводничеството и публичните домове, където се предлага секс срещу заплащане, също са нелегални. От друга страна самото предлагане на платени сексуални услуги остава легално. Така, въпреки че проституиращите имат формално право да практикуват, в основата на шведското законодателство стои стремежът проституцията да бъде премахната, а не интегрирана на пазара като легитимен бизнес, както е примерът с други държави³.

Според разбирането, което стои в основата на криминализирането на покупката на сексуални услуги, проституцията е резултат най-вече от търсенето на сексуални услуги основно от мъже. Именно търсенето поддържа проституцията и ако то бъде намалено, ще намалее и предлагането, и интересът към участието в бизнеса със сексуални услуги, тъй като той вече няма да е достатъчно доходоносен. От друга страна, според официалната позиция на шведското правителство, самото предлагане не следва да бъде наказвано, тъй като проституиращите са жертви на едни или други обстоятелства. Решението за занимание с проституция се разглежда не като акт на съзнателен избор, а като резултат от определени социални фактори, които принуждават лицата да продават сексуални услуги. Подобни фактори са ниско образование, безработица, бедност, зависимости от алкохол и наркотици, здравни проблеми.

Формирането на подобна цялостна позиция към проституирането не е резултат само от усилията на правителството да формулира ясна политика по въпроса. Инициативата идва от няколко шведски феминистки организации. Още от 50-те години на XX век най-вече феминисти отстояват позицията, че мъже (голямото мнозинството от клиенти са мъже), които плащат на проституиращи жени, трябва да подлежат на наказателна отговорност. Според аргументите им основен принцип, който всяко демократично общество трябва да отстоява, е равенството между половете. С други думи това е правото на мъже и жени да участват по-равно във всяка социално-икономическа сфера на живот⁴. Превръщането

² За подробни данни относно купуването и предлагането на сексуални услуги след приемането на закона от 1999 виж: Ambesjö, Eva; Eriksson, Annika & Lidholm, Merike (2004) Prostitution in Sweden 2003: Knowledge, Beliefs and Attitudes of Key Informants, *National Board of Health and Welfare*; Eriksson, Annika & Gavanas, Anna (2008) Prostitution in Sweden 2007, *National Board of Health and Welfare*.

³ Равенството между половете е основен стремеж на шведските политики в различни сфери, като семейството, образование и пазар на труда. В чисто количествено отношение се смята, че разпределението мъже-жени във всички обществени сфери трябва да бъде 50/50, което се възприема като предпоставка за обществено развитие.

⁴ Равенството между половете е основен стремеж на шведските политики в различни сфери, като семейството, образование и пазар на труда. В чисто количествено отношение се смята, че разпределението мъже-жени във всички обществени сфери трябва да бъде 50/50, което се възприема като предпоставка за обществено развитие.

на жените в стока, която може да бъде купена от мъжете, противоречи на този принцип и превръща самите проституиращи в маргинална група. Според феминистите, ако държавата легализира проституцията, тя легитимира експлоатацията на жени от мъже и работи за маргинализацията на проституиращите. Правилната позиция, която правителството трябва да заеме според тази логика, е да поеме отговорност за социалното изключване на проституиращите като работи за изкореняването на проституцията и подпомагането на нейните жертви – проституиращите.

Организациите, които предлагат помощ на проституиращи, могат да бъдат разделени условно на два основни типа – общински и неправителствени. Първият тип възниква след делегиране от държавата на отговорността за работа с проституиращи на местната власт, като три са шведските общини, които систематично се занимават с оказване на помощ – Стокхолм, Гьотеборг и Малмьо. Социалните служби в други общини също могат да оказват помощ на проституиращи, доколкото последните вероятно често имат начин на живот, който се определя като по-лош от държавно определения стандарт. Освен общински, на територията на Швеция действат и голям брой неправителствени феминистки организации, които помагат на проституиращи. Видовете помощ, които могат да бъдат оказвани, са даване на информация за работа с институциите, терапия за спирането на употребата на наркотици, психологическа терапия, осигуряване на място за живеене, професионална квалификация. Освен това от значение за социалната интеграция на проституиращите са и обученията на служители в различни организации, както и различни образователни и обществени кампании. Конкретни цели на подобни инициативи са промяната на методите на работа на полицията, подобряване на полицейското отношение към проституиращите, както и разбирането на социалния образ на проституиращите като престъпни и неморални индивиди, които са основни виновници за съществуването на проституцията.

Общински организации

В Швеция директна интервенция на социалните служби за намаляването на нивата на проституция започва да се осъществява от 70-те години на XX век⁵. Конкретната причина е драстичното нарастване на уличната проституция, породено вероятно от декриминализирането на порнографията и стриптийз клубовете. Първият проект за систематична работа с проституиращи стартира в Малмьо през 1977 и впоследствие той оказва силно влияние върху създадените по-късно общински организации за подпомагане на проституиращи. Няколко причини за това могат да бъдат посочени, като първата е ефектът от проекта. След драстичното покачване на броя проституиращи лица в Малмьо от 20 през 60-те години на XX век до 350 през 70-те, техният брой рязко намалява до 50 няколко години след стартирането на проекта. На второ място – конфигурацията от експерти, които пряко си взаимодействат при работата с проституиращи, а именно социални служители, изследователи и полицаи, се смята за една от основните причини за добрите резултати. Трето – проектът задава модел за работа с проституи-

⁵ Виж Laanemets, Leili & Montesino, Norma, Migration and Welfare Services: Social Work in Sweden, Coming to Terms with New Realities.

раци, които се характеризира с индивидуален подход към всеки нуждаещ се от помощ и същевременно свобода на социалните служители за вземане на решения. Този подход се заимства от създадените по-късно „Звена за проституция“ в Стокхолм, Гьотеборг и Малмьо, които до голяма степен са изградени по модела на работната група от 1977 година и се стремят да следват нейните методи на работа.

Освен директна помощ на проституиращи проектът в Малмьо включва и немалко подготвителна работа. Извършва се реорганизация на местните полицейски органи, като се създава специална група от полицаи, които са ангажирани в дългосрочен план с проблеми, свързани с проституцията. Това, както и господстващата нагласа за съвместна работа между различни експерти, подпомага изграждането на близки партньорски отношения между полицаи и социални работници, които си взаимодействат при работа с проституиращи лица. Други експерти, които работят по проекта, са изследователи, които в началото на работата извършват пилотно проучване за връзката между стриптийз клубове, пазара на наркотици, различни криминални прояви и проституцията. Резултатите от проучването са обработени, анализирани и публикувани. Освен близкото взаимодействие между самите експерти, отношенията между експертите и нуждаещите се от помощ също могат да се определят като непосредствени. Към всеки случай се подхожда индивидуално, като се цели установяването на близки и неформални отношения с лицата, които да доведат до изграждането на дългосрочна връзка. Социалните работници имат свободата да изберат вида подкрепа по своя преценка, без да следват детайлни правила за работа при конкретни случаи.

В съвременния си вид звената по проблемите на проституцията в Малмьо, Стокхолм и Гьотеборг са част от обща мрежа за консултации на проституиращи и имат за основна цел намаляването на нивата на проституция. Дейностите им са насочени към мъже и жени, които са се занимавали с проституция, както и към техните семейства. Клиенти на проституиращи лица също могат да се обръщат към звената за помощ. Конкретните дейности на трите организации включват: 1) оказване на помощ при контакт с властите; 2) осигуряване на рехабилитация след употреба на наркотици; 3) осигуряване на контакт с медицински лица (акушери, гинеколози и др.) и евентуално 4) помощ при намирането на работа и 5) помощ за започване на обучение. Социалните секретари (*social secretaries*) на звената имат за цел да се свържат с проституиращите и да им предложат помощ и информация по здравни въпроси. Те са също и връзката с други публични власти и/или граждански организации.

Звеното за проституция в Стокхолм (*Prostitutionsenheten*) предлага няколко вида помощ на своите клиенти⁶. Според подробна общинска брошура, издадена през 2009, специфичен вид служители на звеното (т. нар. „*uppsökarnas*“) се занимават с работа на улицата, където целта е да се осъществи директен контакт с проституиращи лица. Работейки две нощи на седмица, тези служители идентифицират проституиращите и им представят услугите, които звеното за проституция предлага. От една страна *uppsökarnas* имат ролята на координатори, които насочват сексуалните работници към специфичния вид помощ, от който те имат нужда. Информацията, която се предоставя, е за всякакъв вид медицин-

⁶ www.stockholm.se/prostitutionsenheten

ски прегледи и терапевтични курсове, както и за различни организации и ведомства, към които гражданите биха могли да се обърнат, в случай че имат нужда от определен вид помощ. От друга страна, подкрепата на *uppsökarnas* се изразява в установяване на близки отношения с проституиращите. Служителите би следвало да изслушват внимателно сексуалните работници, да им оказват емоционална подкрепа и да ги мотивират да се откажат от продаването на сексуални услуги. В брошурата се споменава, че понякога *uppsökarnas* общуват с определени лица години наред преди да успеят да спечелят доверието им и съответно да могат да повлияят за цялостната промяна на техния стил на живот.

Към стокхолмското звено функционира и медицинско заведение (т. нар. „*spiralen*“), което предлага специализирана помощ на сексуални работници. Основният замисъл при създаването му е бил различен вид медицински и терапевтични услуги да се предлагат под един покрив, за да не се налага пациентите да бъдат консултирани на различни места. Този замисъл е провокиран от факта, че обикновено е силно вероятно проституиращите да са също наркозависими и/или ХИВ-серопозитивни и/или да са били жертви на насилие в детска възраст. Затова в медицинския център работят акушер-гинеколози, лекари и психиатри. Наличието на комплексна помощ, която проституиращите могат да получат, би следвало да води до това по-голям процент от нуждаещите се от помощ да я потърсят. Причините за това са улесненият достъп до различните медицински и психиатрични услуги и фактът, че различните експерти работят с едни и същи пациенти и имат шанса да ги пренасочват към съответния специалист, от който се нуждаят.

Един от фокусите на звеното в Стокхолм е върху жертвите на трафика на хора с цел проституиране. Чуждестранните проституиращи, които не са шведски граждани, са особена група, тъй като от една страна са сексуални работници и в този смисъл дейността им в Швеция е легална, но от друга полицията и институциите ги третират с особено внимание. Те са възприемани като потенциални жертви на трафик на хора, които са принудени насилствено да проституират (което нерядко е истина). Същевременно, именно защото не са шведски граждани, се предполага, че те не могат да практикуват нищо друго в Швеция, освен проституиране и евентуално някои нелегални дейности като разпространение на наркотици например. В този контекст може да се предположи, че са чести случаите на депортиране на чуждестранни сексуални работници (както говорят и някои публикации в медиите) на спорни основания. В този случай ролята на звената за проституция е да следят действията на полицията непосредствено, като се кооперират с тях на място в случаите на акции срещу публични домове например. По този начин служителите на звената не само имат възможност да си взаимодействат с полицията и да повлияват пряко или косвено на нейното отношение към проституиращите, но и да окажат незабавна помощ на сексуалните работници. Тя се изразява в съдействие по настаняване, подпомагане на контактите с властта, оказване на медицинска и психиатрична помощ или просто разговори с неспециалисти, както и подпомагане на процеса на репатриране.

Добра илюстрация на шведския комплексен подход към проблема с проституцията е проектът *Kast*, ръководен от звената по проблемите на проституция в Малмьо, Гьотеборг и Стокхолм. По този проект социални работници предлагат услугите си на самите клиенти на проституиращи, както и на хора, които смятат, че имат натрапчиво сексуално пове-

гение или сексуална зависимост. Разговори по телефона, консултации на живо и терапии се предлагат и за индивидуални лица, и за двойки. Освен услугите на социален работник, по проекта се предвижда и свързването на нуждаещите се с терапевти. Звоното изрично заявява, че няма задължение да докладва на полицията за хората, които са потърсили помощ. Въпреки че по закон покупката на такива услуги е престъпление, звоното гарантира анонимността на клиентите, които, ако желаят, могат да не дават никакви лични данни на звоното, включително и името си. Таксата за индивидуално посещение е 200 крони (около 22 евро) и 300 крони (около 30 евро) за посещение по двойки.

Освен от специализираните звена сексуалните работници могат да бъдат подпомогнати и от регулярните социални служби, ако бъде установено, че те не водят „нормален“ начин на живот. Националният стандарт на живот е сравнително точна величина, която се определя всяка година от правителството на базата на изчисления на стойността на потреблението на различни продукти и услуги. В стандарта се включват разходи за храна, грехи и обувки; за активности през свободното време, здраве, хигиена, застраховки за деца и младежи, както и разходи за ежедневен вестник, телефон и такса за телевизия. Към това се добавят разумни разходи за наем, застраховки на имущество, електричество, командировки, членство в профсъюзи, помощи за безработни. Основният замисъл на стандарта е той да описва подробно средното ниво на консумация, тоест такова, което не е свързано с луксозен начин на живот, но е и над минимума, необходим за оцеляване. Ако социалните служители преценят, че определено лице, което твърди, че живее под този стандарт, има право, то те могат да отпускат финансова помощ за компенсирането на дефицитите в стандарта.

Особеност на социалните услуги е, че тук отново работата е строго индивидуална. Разчита се на решенията на служителите, за които не могат да бъдат изведени предварителни пълни инструкции, а се вярва на личната им преценка. От друга страна всеки отделен случай се анализира с неговите специфики и помощи могат да се отпускат дори на лица, при които националният стандарт на живот е достигнат. Сексуални работници, разбира се, също могат да се обръщат за помощ, в случай че са в материално състояние под нормалното, но може да се предположи, че те биха били по-малко склонни да търсят подобна помощ. Потенциална причина за това е, че в много случаи помощи се дават след като кандидатите са склонни да се съгласят с изисквания за намиране на работа или придобиването на квалификация по определена програма. Тъй като според широко споделяния възглед в Швеция проституцията е неморална професия, вредна за обществото, то вероятно задължително условие ще е отказването от проституиране или поне заявяването на ясно желание за това. Едва ли обаче мнозинството от онези проституиращи лица, които са наркозависими и имат други вредни навици, биха били силно мотивирани и решени да се откажат от проституирането. Може да се предположи, че много от тях биха желали да се отърват само от някой от вредните си навици, които им създават проблеми или да решат моментен проблем.

Една от институциите, от които пряко зависи намаляването на нивата на проституция и социалната интеграция на проституиращи лица, е полицията. Полицаяте би следвало да са мотивирани да задържат потребители на платен секс, което в повечето случаи едва ли е така. Тъй като са предимно от мъжки пол, служителите вероятно са в голяма степен скеп-

тични относно Закона за проституцията. В началото в Швеция много от тях го смятат за неадекватен и трудно приложим. Случаи, при които потребители на сексуални услуги не са задържани от полицаи поради нежелание да се навреди на тях и техните семейства, се споменават в медиите. За преодоляване на нежеланието за задържане на подобни лица, независимо от побудите за това, се организират специални образователни програми за полицаи. Една година след провеждането на обучение през 2003 година арестите на лица закупуващи проституция се повишава с 300%. Друг пример за опит за промяна на отношението на полицаяте към проституиращите (макар и с по-малък обхват) е провеждането на прожекции на игралния филм *Лилия завинаги (Lilya 4-ever)*, последвани от дискусии, организирани специално за полицейски служители.

Неправителствени организации

Феминистките НПО в Швеция са много на брой и може да се твърди, че и в миналото, и днес те формират специфичното отношение на институциите и обществото към разделението между половете. На първо място основна тяхна дейност е лобирането за политики в подкрепа на равното участие на мъже и жени във всички социални сфери. Същевременно феминистките организации извършват постоянен мониторинг на дейността на държавните институции, дават публичност на техните решения и извършват анализи на дейността им. Организацията „шапка“, която обединява феминистките НПО, е *Шведското женско лоби (Sveriges Kvinnolobby (SKL))*⁷. Основано през 1997, то е шведският координатор на Европейското женско лоби и понастоящем в него членуват над 30 шведски организации. Отличителна черта на тяхната работа е неформалното и отворено отношение към жените, които се нуждаят от помощ, както и поддържането на постоянна връзка между самите организации. При случай на нужда проституиращи лица и жени, пострадали от сексуално насилие, могат да потърсят помощ в няколко специализирани НПО.

Един от членовете на *Шведското женско лоби* е *Националната организация на приютите за жени и приютите за млади жени в Швеция (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS))*⁸, която е и най-многобройната членска организация в страната. Основни нейни цели са защита на интересите на приютите за жени и млади жени, както и популяризирането на дейността на тези приюти сред широката общественост. По данни от сайта на организацията общият брой на приютите, които са под нейната шапка, е 100, от които 30 са специално за малолетни и непълнолетни жени. Приютите са разположени из цялата страна, като всеки е независим от останалите и може да използва различни методи за работа с нуждаещите се. Всички те имат възможност да ползват обща телефонна линия за спешни обаждания, по която може да бъде потърсена помощ.

В приютите за жени се оказва помощ на жени, които са били жертви на сексуална експлоатация в настоящ или минал момент, но на практика всяка жена може да потърси подкрепа според нуждите си. Най-честият вид помощ са консултации под формата на свободни разговори, в които могат да се дискутират широк спектър от лични проблеми и проблеми

⁷ www.sverigeskvinnolobby.se

⁸ www.roks.se

при връзката с партньора. Жените, които работят в приютите основно на доброволни начала, дават информация за полицейски доклади и спорове за попечителство например. Съвети, свързани с взаимоотношенията с полиция, адвокати и социалните служби, също са част от помощта, която се оказва. В някои случаи жените, които търсят помощ, са придружавани от служителите в приюта при посещение на изброените горе институции, като акт на допълнителна подкрепа. На последно място, но не и по значение, приютите предлагат настаняване както на жени в нужда, така и на техните деца.

Приютите за млади жени, които са около 60 на брой, предлагат подобни услуги на нуждаещите се с няколко разлики. Самите приюти за млади момичета са наречени *Центрове за овластяване на млади жени (Young women's empowerment centers)* и потенциалните им клиенти са от изключително широк спектър. Това включва млади жени, които се нуждаят от подкрепа по какъвто и да било повод или желаят да споделят личен опит и разсъждения. Кръгът от обсъждани теми включва проблеми с храненето, трудности в училище, липса на мотивация, проблеми при взаимоотношенията с други хора, депресия, влюбване, започване на интимна връзка с партньор и др. Роднини на млади момичета също могат да потърсят подкрепа. Всички, които са любопитни за начина на работа на центрoвете, също са подтикнати да посетят някой от тях. Персоналът се състои от жени, които са доброволци и предлагат непрофесионални консултации отново под формата на свободни разговори, като специален акцент се поставя на неосъдителното им и либерално отношение към младите момичета. Подкрепа при подаването на жалби до полицията е също популярна форма на помощ от страна на центрoвете. Някои от тях организират също летни лагери, групови сбирки на момичета и семинари в различни училища.

Друг тип дейност, извършвана от НПО, може да се предположи, че подпомага социалната интеграция на проституиращи лица по не толкова директен начин – чрез влияние върху общественото мнение. Обществени нагласи относно продаването на сексуални услуги, проституцията и секса са свързани със социалната интеграция на проституиращи по няколко линии. На първо място те са свързани с публичния образ на проституиращите, от който зависят (донякъде) политиките, насочени към проституцията. Второ – нагласите към проституирането пряко влияят върху начина, по който различните институции и социалните служби се отнасят към проституиращите при работата си с тях. Дори законодателството да е адекватно и синхронизирано, самият имидж на проституцията и съответно на хората, които я практикуват, определя доколко толерантни и склонни да помогнат ще бъдат социалните работници, полицията и хора от други институции. В този смисъл две конкретни дейности са пряко свързани с обществената представа за проституцията: сексуалното образование в училищата и обучителните семинари, които се провеждат с полицейски служители в Швеция.

От 1955 година сексуалното образование е задължително в училищата в Швеция, като основната неправителствена организация, която лобира за въвеждането му е *Шведската асоциация за сексуално обучение (Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU))*⁹. Конкретни цели на провеждането му са разбиването на митовете и клишетата относно секса и преодоляването на стереотипи, отнасящи се до разделението на половете.

⁹ www.rfsu.se

Очаква се, че това ще доведе до намаляването на случаите на сексуален тормоз, насилие и дискриминация на хора с различни заболявания, предавани по полов път и най-вече ХИВ. При самото обучение се комбинират предаването на знания с провеждането на игри и дискусии, което цели да насочи сексуалното обучение към актуалните проблеми на младите. Отделно от това учителите са отворени към въпроси на сексуални теми, които учениците задават. Самият подход е интердисциплинарен като в някои случаи се формират групи от специалисти по биология, история, социални науки, психология и евентуално ученици от съответното училище, които групи планират и провеждат обучението. Основни теми са пубертет, развитие на тялото, любов, сексуална идентичност, първи сексуален контакт, мастурбиране, презервативи и други предпазни средства. Може да се предположи, че знанията и освободеното от клишета и мистика виждане за секса, които вероятно младите (а защо не и по-възрастните) придобиват вследствие на сексуалното обучение, подпомагат намаляването на дискриминацията на проституиращи.

Друг тип неправителствени организации, в които проституиращи биха могли да получат помощ, са т. нар. *градски мисии (stadmission)*. *Шведската национална асоциация на градските мисии (Riksföreningen Sveriges stadsmisioner (RSS))*¹⁰ се състои от седем организации, намиращи се съответно в Гьотеборг, Калмар, Линкьопинг, Малмьо, Стокхолм, Упсала и Вестерос. Всяка една от тях се характеризира с това, че се занимава с професионална социална работа в границите на съответното населено място. Градските мисии са религиозни по своя характер, следват принципите на християнската вяра и целите им са съобразени с тези на църквата. Пример за директна социална интервенция сред проституиращи е практиката на мисията в Стокхолм да изпраща веднъж седмично група от свои членове, които да се опитат да влязат в контакт с проституиращи лица. Това става вечер, когато мисионерите предлагат на сексуалните работници кафе и освежаващи напитки и се стремят да започнат неформален разговор с тях. В гаген момент, при нужда и желание от срещнатата страна, членовете на градските мисии предлагат помощ. Освен емоционална и морална подкрепа членовете на религиозната организация вероятно предлагат и временно настаняване в един от двата центъра за настаняване на жени, с които градската мисия в Стокхолм разполага.

Критики на шведския модел

Официалната шведска позиция относно проституцията като към отрицателен социален феномен, който трябва да бъде премахнат, обуславя както множество добри практики за интеграция на проституиращи, така и редица недостатъци на отношението към тези лица. Въпреки че проституиращите официално имат право да практикуват занаята си, те са стигматизирани като лица, които се занимават с неморална и зловредна за обществото дейност. Може да се предположи, че отношението към тях става отрицателно в момента, в който те откажат да положат усилия, за да спрат да проституират. В едно проучване на проституцията в четири европейски столици се цитира сексуален работник от Стокхолм, който разказва за грубо и дискриминиращо отношение от страна на социалните служби¹¹. То се е появило именно в момента, в който е

¹⁰ <http://sverigesstadsmisioner.se>

¹¹ Danna, Daniela *Prostitution and Public Life in Four European Capitals*. Carocci, Roma 2007

станало ясно, че лицето, което търси помощ, не желае да се откаже от предлагането на сексуални услуги.

Усилията на социалните работници в Швеция са насочени към смяна на професията и цялостна промяна на начина на живот и мислене на проституиращите. Стабилизиране на моментното състояние не е приоритет. Така например социалните служби и звената по проблемите на проституцията отказват да раздават презервативи и други предпазни средства – нещо, което се практикува от множество организации по света с цел осигуряването на безопасен секс. Причината за това е, че тези действия се смятат за стимул на самата проституция. Класифицирането на проституиращите като хора с девиантно поведение влияе и върху спецификите на терапията, която им бива предлагана. В интервю от горепосоченото проучване се споменава, че усилията на терапевтите да разкрият случаи на сексуална експлоатация в миналото на сексуалните работници, дори когато такива няма, водят до фрустрация у „пациентите“. Предвид тези примери може да се предположи, че когато социалните работници формират отношението си към сексуалните работници изцяло въз основа на предварително изграден техен профил, помощта няма да бъде адекватна за много от нуждаещите се. С други думи не всички проституиращи са жертви, не всички имат девиантно поведение и съответно не всички са съгласни да бъдат третирани като представители на маргинална социална група¹².

Други проблеми на шведския модел произтичат от отношенията *полицейски служители – сексуални работници – клиенти*. От една страна, както вече се спомена, отношението на полицаите (повечето от които мъже) към проституиращите (повечето от които жени) като към жертви е проблемно и винаги има вероятност сексуалните работници да бъдат възприемани като причинители на проституцията, т.е. като престъпници. Случаи на отказ за задържане на клиенти на проституиращи винаги могат да се появят, поради особения вид толерантност от страна на полицаите към клиентите. Именно затова усилията на държавата и НПО за синхронизиране на отношението на служителите на реда към проституиращите лица трябва да бъдат постоянни. От друга страна, за да се осъществи задържане на лице, което търси платен секс, често полицаите трябва да се кооперират с проституиращите. Това е проблемно най-малко по две направления. Първо самите проституиращи нямат особена изгода от това да издават кои са техни клиенти, защото това би навредило на собствения им бизнес и печалби. Второ – сексуалните работници много често се занимават с нелегални дейности като например употреба на наркотици, поради което самите те би трябвало да подлежат на задържане от полицията. Всички тези особености изискват систематични усилия от страна на институциите и неправителствения сектор, за да може шведският модел за противодействие на проституцията да работи успешно.

¹² „Едно от най-лошите последствия [от шведското законодателство] е маргинализирането на вече стигматизирана група. Сексуалните работници описват, че се чувстват като граждани втора ръка и че им се казва, че не е възможно да са избрали да навлязат в секс индустрията доброволно. Казва им се, че те са безсилни жертви на мъжко насилие и експлоатация, дори и самите те да са неспособни да го осъзнаят... [...] Техните гледни точки и опит са омаловажени. Това е несъвместимо с принципите на либералната демокрация.“ Wallace, Bob (2011) *The Ban on Purchasing Sex in Sweden: the So-called 'Swedish Model'*, Prostitution Licensing Authority, Queensland, Australia

Канага

В Канага купуването и предлагането на сексуални услуги са позволени от закона, но редица дейности, които ги съпътстват, не са. Това включва притежаването, управлението, отдаването под наем и наемането на публични домове, както и пребиваването по каквато и да е причина в тях. Сводничеството, склоняването към проституцията и транспортирането на проституиращи лица до техните клиенти са също криминализирани. Законът, който прави уличната проституция практически нелегална, е приет на 21.12.1985. В раздел 213 от Канадския наказателен кодекс се забранява комуникацията на публични места с цел търсене или предлагане на сексуални услуги, като тази забрана се възприема от законодателя като средство за премахване на проституцията. Редица проблеми идват от самото понятие „публично място“, което е изключително широко и се отнася до всяко място, до което хората имат достъп по право или пребивават там в следствие на явна или мълчалива покана. Според тази дефиниция автомобили, които са видими за други хора на пример, са публични места.

В резултат на практическото криминализиране на проституцията, случаите на насилие и убийства на сексуални работници зачестяват. Този факт вероятно е основна причина за съществуването на огромен брой феминистки организации, които се опитват да противодействат на насилието над жени. На първо място това включва организации, които оказват директна и индиректна помощ на проституиращи – от раздаване на презервативи и спринцовки до обучения за безопасно практикуване на професията. Друг тип центрове съсредоточават усилия върху подпомагането на жени, жертви на домашно насилие и дискриминация и на всички, които преживяват трудни периоди и се нуждаят от подкрепа. Високите нива на насилие над жени стимулират и разпространението на един вид феминизъм, който е практически невъзможен в Швеция – онзи, който подкрепя проституцията и лобира за превръщането ѝ в нормална професия, интегрирана на пазара на труда. Въпреки че подобни организации са много, промените в системата на регулация на пазара на секс са трудно постижими именно поради сблъсъка на двете основни гледни точки към проституцията, които прокарват разделителна линия в политиката, неправителствения сектор и обществото.

В правителството разделението в начина, по който се гледа на проституцията, е факт. Либералите и Новата демократична партия нееднократно заявяват, че са против забраната на сексуални действия, извършвани от възрастни по взаимно съгласие, независимо дали за тях е заплатено или не. Консерваторите от друга страна смятат, че е невъзможно държавата да създаде изолирани условия, в които проституцията да се практикува, без да вреди на обществото. Декриминализирането се възприема като пагубно за обществото и за жените, които чрез него са превръщани в стока. В неправителствения сектор повечето феминистки организации се борят за противодействие на насилието над жени, оказват помощ на пострадали и работят за създаването на безопасни условия на работа. Тези действия често са съпътствани от издаването на печатни и онлайн материали и организирането на събития, които стимулират обществените представи за проституцията като нормал-

на професия и същевременно целят повдигане на самочувствието на сексуалните работници. Организацията, които следват шведския модел и се борят за безболезненото премахване на проституцията, са по-малко, но все пак такива съществуват. Не на последно място общественото мнение е силно разделено като нито един от двата възгледа за проституцията не надделява над другия – декриминализирането и премахването.

При тези условия по-разпространеният вид социална интеграция в Канада е този, при който проституцията се превръща в „нормална“ професия, което би спряло маргинализацията на сексуалните работници. Конкретните дейности в тази посока са осигуряване на безопасни условия на работа чрез създаването на публични домове; подобряване на професионалните умения на сексуалните работници; съвети към предприемачите от секс индустрията за оптимизиране на бизнеса; противодействие на дискриминацията; стимулиране на отворено отношение към секса и разрушаване на сексуалните табута. Вторият тип интеграция е онази, която по шведския модел се стреми към отказването от професията. Мерките, които се предлагат, са консултации и групови терапии за отказване от професията, програми за преквалификация и осигуряване на възможности за продължаване на образованието. В по-редки случаи се работи с клиенти на проституиращи, като целта е те да осъзнаят вредите от собствените си действия, да променят отношението си към проституцията и да спрат да търсят платен секс.

Мерки за нормализирането на проституцията

Една от най-разпространените мерки за превенция на насилието срещу сексуалните работници е поддържането на „списък с лоши клиенти“, като първият такъв е създаден именно в Канада – през 1983 във Ванкувър от *Алианса за защита на проституиращи (Alliance for Safety of Prostitutes (ASP))*¹³. За целта в случаите на насилие от страна на клиент, отправяне на заплахи, отказ за заплащане или просто губене на време проституиращите имат шанс да предоставят информация за съответния клиент, която да бъде включена в публично достъпен списък. Данните, които се предоставят, са физически характеристики като ръст, цвят на кожата, косата, очите, облекло, акцент и др., както и имена, телефонни номера и електронна поща. На база на така изградения профил „лошият клиент“ може да бъде идентифициран в бъдеще и да не се стигне до договарянето на сексуални услуги. Списъците с лоши клиенти са много и обхващат различни региони на страната, като някои от тях се публикуват като печатни издания и се раздават на проституиращите на улицата, а други са достъпни онлайн. Сайтът *Baddates.ca* например предлага електронен формуляр, в който може да се предостави информация, идентифицираща лоши клиенти на територията на цялата страна. Организации, които поддържат списъци с лоши клиенти, има в Алберта, Торонто, Ванкувър, Саскачеван и др.

Множество феминистки организации виждат решението на проблема с насилието над проституиращи в легализирането на публичните домове

¹³ Проектът *Confronting Bad Dates* на Коалицията на опитните жени в Британска Колумбия изследва ефективността на списъците с лоши клиенти. Виж Bowen, Raven (2007) *Bad Date Reporting and Response: Experiences and Insights from Sex workers and Community Stakeholders, BC Coalition of Experiential Women (BCCEW)*

или поне в компромис за създаването на няколко такива в най-рисковите райони. *Коалицията на опитните жени в Британска Колумбия (British Columbia Coalition of Experiential Women)* например предлага създаването на публичен дом в Ист Енд, един от най-рисковите квартали на Ванкувър¹⁴. Разчита се не толкова на цялостна легализация, колкото на компромис от властта, която да позволи създаването на един дом по изключение. Идеята е той да се притежава, управлява и поддържа от самите сексуални работници. Въпреки че е предназначен основно за проституиращите от Ист Енд, в него ще могат да практикуват всички сексуални работници, които пожелаят, стига да има достатъчно пространство. Освен предотвратяване на насилието, друг положителен резултат, който се изтъква от организацията, е пренасянето на част от уличната проституция на закрито, което ще допринесе както за подобряване на имиджа на района, така и за прикриването на проституиращите от обществения поглед¹⁵.

За мерки за социална интеграция на проституиращи, които стимулират проституирането и превръщането му в нормална професия, могат да се смятат всякакъв вид курсове и програми за обучение, които дават информация за подобряване на практиките на работа на сексуалните работници. *Коалицията на опитните общности в Британска Колумбия (British Columbia Coalition of Experiential Communities (BCCEC))*¹⁶ работи по проект за предоставяне на информация и съвети за здравословно практикуване на професията, както и за вземане на необходимите мерки за безопасност. Целевата група са сексуални работници, практикуващи на открито и закрито, екзотични танцьори и собственици на бизнес, свързан със сексуалната индустрия. *Канадската гилдия за еротичен труд (Canadian Guild for Erotic Labour)*¹⁷, друга организация, подкрепяща нормализирането на професията, работи по програми, които са директно фокусирани върху развитието на сексуалната индустрия, а от там и на проституцията, доколкото двете са пряко свързани. Конкретните дейности по проекта са обучения за развиване на професионалните умения. Това включва широк набор от дейности, като техники на масаж, ароматерапия, провеждане на ефективни рекламни кампании, бизнес планиране и бюджетирание и др.

Освен информирание и квалифициране на сексуалните работници няколко организации в Канада предлагат и напътствия към хора, които искат да стартират бизнес в областта на секс индустрията. В блогът *Trade Secrets* са публикувани съвети, формулирани с участието на сексуални работници, за подобряване на имиджа на компанията пред останалите

¹⁴ *Коалицията на опитните жени в Британска Колумбия* провежда изследване на условията на работа на сексуалните работници, които практикуват професията си посредством салони за масаж и агенции, предлагащи компаньонки. Целта е да се анализират силните и слабите страни на съществуващите модели за работа на проституиращи с агенции. Резултатите са използвани при развиването на идеята за публични домове, управлявани от проституиращи. Виж Bowen, Raven & Davis, Sue (2007) *Developing Capacity for Change, BC Coalition of Experiential Women (BCCEW)*

¹⁵ За други мерки, предлагани от *Коалиция на опитните жени в Британска Колумбия*, виж Bowen, Raven (2006) *Building Capacity among Survival Sex Workers for Influencing Harm Reduction Policies and Programs*

¹⁶ <http://bccec.wordpress.com>

¹⁷ <http://cgei0.tripod.com>

фирми от секс индустрията, както и за повишаване на печалбите¹⁸. Едновременно с това се препоръчва етично отношение към сексуалните работници, курсове за обучения, които работодателите е добре да им осигурят, както и мерки за безопасност по време на работа. Организацията *Maggie's Toronto* подробно разяснява процедурите за получаване на лиценз за стриптийз барове и салони за еротичен масаж¹⁹.

Една от причините за дискриминацията на проституиращите е убеждението, че те се занимават с неморална и недостойна дейност. Това убеждение вероятно се подхранва от отношението към секса като към нещо срамно, за което не трябва да се говори и което трябва да остане скрито в интимния живот на хората. От тази гледна точка разрушаването на „секса“ като тема табу може да се разглежда като условие за ефективна социална интеграция на самите сексуални работници. Целейки именно това, организацията *Come as you are* в Торонто се занимава с предоставянето на напътствия за т. нар. *sex-positive parenting*, които са поместени в печатни издания или онлайн форуми²⁰. Става дума за специфична комуникация между родители и деца по различни сексуални теми. Идеята е родителите да говорят открито по тези теми, като дават обективна информация и съвети на децата. Информацията би била полезна в интимни моменти и би подготвила децата за влизането в различен тип връзки с други хора, за физиологични промени, съпътстващи израстването и т. н. Смята се, че освен обективна, информацията трябва да бъде и позитивна, т. е. човешките отношения, привързаност, любов и сексуални контакти да не бъдат представяни под формата на забрани и опасности от различни болести например. Идеята е страхът да не се употребява като регулатор на поведението на децата, който да ги кара да спазват родителските съвети.

Мерки за премахването на проституцията

Организациите *PEERS Vancouver* и *PEERS Victoria Resource Society* работят по програмата *Elements*, предназначена за лица, които желаят да спрат да предлагат сексуални услуги, намирайки си алтернативна работа или започвайки обучение²¹. Участниците посещават работни групи ежеседмично в продължение на шест месеца. Програмата е изцяло насочена към промяната на начина на живот, като два основни фокуса могат да бъдат разграничени – върху мисловни модели и индивидуални умения. На първо място вниманието на участниците се насочва към различни модели на мислене, като целта е те да могат сами да идентифицират онези мисли, които нанасят вреди. Така нареченото „неефективно мислене“ се възприема като ключово условие за деструктивния лайфстайл, който е характерен за множество сексуални работници. Обсъжданите теми включват самочувствие, интимност, изолация, независимост, способност за самоанализ и др. На второ място, конкретните умения, които се развиват по време на програмата, са писане на CV-та, умения за даване на интервю, компютърни умения и др., като целта е те да подпомогнат намирането на работа.

¹⁸ <http://tradesecretsguide.blogspot.com>

¹⁹ www.walnet.org/csis/groups/maggies

²⁰ www.comeasyouare.com

²¹ www.peers.bc.ca/news.html

CEASE е организация, целяща противодействие на насилието над жени и подкрепяща тезата, че проституцията е форма на дискриминация, която трябва да бъде премахната²². Програмите, предназначени за сексуални работници, не са малко. Организацията осигурява две стипендии за лица, които са предлагали или все още предлагат сексуални услуги. Всяка е на стойност 2500 USD и се отпускат на хора, които имат амбиции да продължат образованието си. По друг проект, наречен *HOPE (Нагезга)*, квалифицирани лица предлагат до 40 часа консултации по телефона на жени, жертви на сексуална експлоатация. Информацията, която се предоставя, се отнася до правата на жертвите, като същевременно се оказва помощ при взаимодействието със съдебната система. Друга дейност, с която *CEASE* се занимава, е информиране на общински служители и различни професионалисти за уменията на сексуалните работници, придобити вследствие на участие в програми за преквалификация.

По проекта *COARSE*, отново движен от *CEASE*, се изготвят индивидуални планове за излизане от професията на хора, които са обвинени в нарушаване на някой от законите, свързани с проституцията. Целта е да се намали вероятността за образуването на криминално досие, което впоследствие да пречи за намирането на работа или започването на образование. На лица, които вече са осъждани, също се оказва помощ с идеята да се прекъсне цикъла от непрекъснати арести, обвинения и присъди, които водят отново до предлагане на сексуални услуги на улицата. Програмата *Prostitution Offender Program (POP)* е специално предназначена за лица, осъдени за нарушение на закона, които забранява комуникацията на публични места с цел търсене и предлагане на сексуални услуги. Участниците заплащат задължителна такса от 500 долара, която се предлага като алтернатива на глобата, наложена от съда. Осъдените прекарват един цял ден в компанията на онези лица, семейства, жители на квартали или представители на бизнеса, които са засегнати от техните действия. На участниците се задават директни и вероятно неприятни въпроси за това дали правейки секс с проституиращ, не са пренесли заразата на СПИН в техните семейства; дали могат да си представят, че младото момиче, което проституира на улицата може да е тяхна дъщеря и т. н.

Един от най-мащабните и комплексни проекти за социална интеграция на проституиращи е изработен от *Кооперацията на специалистите в секс индустрията (West Coast Cooperative of Sex Industry Professionals)*²³. „Създаването на възможности за избор в бъдещето“ (*Building Choices For The Future*) цели изграждането на бизнес общност на сексуалните работници, която да включва пет модула. Първо, предвижда се осигуряване на пространство за практикуване на различни видове изкуства като рисуване, писане на поезия и проза, фотография, мода и други, както и работа със специалисти, които да консултират участниците. Основания за създаването на подобен модул са убеждението, че сексуалните работници много често имат артистични заложби и желание да ги реализират, както и стремежът авторските права на тяхната продукция да бъдат защитавани. Вторият модул включва създаването на собствено издателство. Трето, предвижда се обучение и квали-

²² www.ceasenow.org

²³ www.wccsip.ca

фикация на сексуални работници в различни кетъринг дейности като приготвяне на храна, сервиране, почистване на кухни, работа зад бара и др. Последният пети модул ще предоставя възможност на сексуалните работници да ръководят обучения и презентации в университети и пред различни организации и локални общности. Информацията ще включва разнообразни теми, свързани със сексуалната индустрия и ще се основава на социална теория, резултати от проведени изследвания и личен опит.

Изграждането на подобна бизнес общност е комплексен проект, който би следвало да подпомогне социалната интеграция по няколко линии. На първо място проектът предвижда подпомагане на връзката на сексуалните работници с редица институции с цел ползването на различни здравни и социални услуги. Прекият контакт на сексуални работници с различни аудитории при провеждането на обучения и презентации се очаква да окаже влияние върху нагласите към проституиращите. Отразяването на дейностите на бизнес общността на публични събития и в репортажи в медиите също се предвижда да има подобен ефект. На последно място работата на сексуалните работници в една легитимна бизнес структура и взаимодействието им с индивиди от различни организации се очаква да доведе до повишаване на самочувствието на самите сексуални работници. Проектът на *Кооперацията на специалистите в секс индустрията* не е одобрен за държавно финансиране по предлог, че „проектът е твърде амбициозен“, но организацията възнамерява да събира средства за реализирането му.

Критику на канадския модел

Основната критика към социалния модел на проституиране в Канада, изказвана от множество организации, експерти и сексуални работници, е свързана с нормативната уредба и последствията от нея. Уличната проституция на практика е нелегална и полицията може да задържи всяко лице, за което има съмнения, че предлага секс на публични места. Твърди се, че законът и неговото прилагане водят до застрашаване на безопасността на сексуалните работници²⁴. Опасявайки се от евентуални арести, те избират по-периферни и прикрити локации в населените места, където полицаите по-трудно могат да забележат тяхната дейност²⁵. Същевременно се избягва струпването на едни и същи места на сексуални работници, понеже като група те са по-лесно забележими от служителите на реда. Тези стратегии силно увеличават риска от недобронамерени действия и насилие от страна на клиентите. Работата на прикрити места и липсата на колеги, които да окажат помощ при нужда, на практика стимулират увеличаването на насилието

²⁴ Виж Meulen, Emily van der & Durisin, Elya Maria (2008) Why Decriminalize? How Canada's Municipal and Federal Regulations Increase Sex Workers' Vulnerability

²⁵ Според специалисти от STAR (Sex Trade Advocacy and Research) проституиращите на улиците в Канада постоянно са изправени пред труден избор. „Работата в изолиран район не привлича вниманието на полицията и местните жители, но повишава рисковете от недоброжелателни клиенти и други злонамерени индивиди; работата в добре осветени и гъсто населени райони отблъсква лошите клиенти, но често привлича нежеланото внимание на полицията и местните“. Цитатът е взет от Art Hanger, M.P. & John Maloney, M.P. (2006) The Challenge of Change: a Study of Canada's Criminal Prostitution Laws, *House of Commons Canada*

над проституиращите. Предварителното опознаване на клиента като мярка срещу недобро отношение обикновено също не се случва поради стремежа комуникацията с него да отнеме минимално време.

Освен застрашаване на здравето и живота на сексуалните работници, забраните на дейностите, съпътстващи проституцията, водят до маргинализиране на проституиращите²⁶. Поддържането на каквото и да било отношения със сексуален работник е рисково, тъй като може да доведе до различни обвинения. Комуникацията с проституиращи на открито е опасна, без значение от темата на разговора, тъй като полицията винаги може да извърши задържане. Съвместният живот със сексуален работник може да доведе до обвинение в живот на основание на доходи, получени чрез проституция на друго лице. Отдавайки под наем жилища на проституиращи лица, наемодателите могат да бъдат обвинени в притежание и управление на публични домове. Така законите редуцират контактите на сексуалните работници и те са търсени най-вече от онези, които имат пряк интерес – клиенти, сводници и дилъри на наркотици²⁷.

Въпреки комплексните проблеми на проституцията, изглежда Канада върви с бавни стъпки към пълна декриминализация на проституирането. През март 2012 Апелативният съд в Онтарิโอ определя някои от законите, регулиращи проституцията, за неконституционни, тъй като възпрепятстват правото на сексуалните работници да защитават здравето и живота си. Вследствие на това решение проституиращите ще могат да си наемат шофьори, бодигардове и помощен персонал, както и да практикуват дейността си на закрито. Съдът спира моменталното влизането в сила на решението за отпадане на забраната на публичните домове, за да даде време на правителството да внесе промени в Наказателния кодекс. Така законът ще отпадне през 2013. Въпреки тези промени забраната на комуникацията на публични места, обвързана със сексуални услуги, остава в сила. Затова мнозина смятат, че промяната в социалния модел на проституиране в страната няма да е голяма, но същевременно първи стъпки в тази посока са вече направени.

²⁶ Множество сексуални работници определят проституиращите лица в Канада като крайно маргинализирани както от институции и непознати хора, така и от близки. Канадски сексуален работник, който работи на улицата, споделя: „Нямам нищо общо със своето семейство. Когато ме видят на улицата те ме подминават без да ме забележат. Сестра ми се изсмя, когато разбра, че имам ХИВ и ми каза, че го заслужавам. След това изпаднах в депресия.“ Цитатът е взет от Bruckert, Chris & Chabot, Frédérique (2010) Challenges: Ottawa Area Sex Workers Speak Out, *Prostitutes of Ottawa-Gatineau, Work, Educate and Resist (POWER)*

²⁷ Виж Davis, Sylvia (1994) Prostitution in Canada: The Invisible Menace or the Menace of Invisibility?, *Comercial Sex Information Service*

Германия

На 1 януари 2002 година в Германия влиза в сила *Акт за регулация на проституцията (Prostitutionsgesetz)*, според който публичните домове стават легални. Въпреки че в миналото дейността на сексуалните работници е формално разрешена, съществуват редица пречки за нейното практикуване като например забрани за съпътстващи я дейности и мерки на полицията и институциите за работа с проституиращи лица. След 2002 проституирането практически се превръща в професия, сходна с останалите на пазара на труда. Сексуалните работници плащат данъци, могат да сключват договори със своите работодатели, да ползват здравно застраховане, помощи при безработица, пенсионни фондове. Публичните домове вече се регистрират като стопански организации, които не се нуждаят от специален лиценз за дейността си. През 2006 рекламата на публични домове също става легална, стига да не включва порнографски материали и да е поднесена в подходяща форма, подобна на рекламите на други продукти и услуги. От друга страна сводничеството, назначаването в публични домове на лица под 18 години, както и склоняването към проституция на лица под 21 години остават нелегални. Закупуването на сексуални услуги, предлагани от лица под 18-годишна възраст, също е криминално деяние, което се наказва и при лица, за които е доказано, че са го извършили извън границите на страната.

Законодателят заявява няколко основни мотива за промяна на легалния статус на проституиращите лица. Превръщайки ги в пълноправни участници на пазара на труда, заплащането им ще бъде гарантирано и те ще могат да заведат дело за неизплатени задължения както към публичния дом, така и към клиентите си. На второ място криминалните активности, които обикновено съпътстват проституцията и които са част от организираната престъпност, ще бъдат разграничени от пазара на сексуални услуги. Тоест лицата, занимаващи се с криминални дейности, ще бъдат принудени да се отдръпнат от проституцията, тъй като държавата ще поеме регулацията на този сектор. Същевременно се смята, че промените ще доведат до подобряване на условията на работа на проституиращите. Публичните домове ще осигуряват защита от насилие от страна на клиенти и сводници и същевременно ще предлагат редица удобства на работещите там. Като цяло легализирането на публичните домове се смята и за мярка за противобоедействие на дискриминацията срещу сексуалните работници. Не на последно място сред основните цели на приемането на акта от 2002 е оказването на помощ на лицата, които желаят да се откажат от проституирането²⁸.

Основната логика, която стои зад закона, гласи, че легализацията на проституцията не е легализация на систематичното насилие над жени.

²⁸ За повече подробности за причините и последиците от приемането на Акта за регулация на проституцията виж Report by the Federal Government on the Impact of the Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes (Prostitution Act) (2007), Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth – BMFSFJ; Kavemann, Barbara & Rabe, Heike (2007) The Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes – implementation, impact, current developments. Findings of a study on the impact of the German Prostitution Act. *Sozialwissenschaftliches FrauenForschungsInstitut an der Evangelischen Fachhochschule Freiburg*

Сексът се схваща като интимен акт, който е противоположен на насилието. За платените сексуални услуги в съвременния им вид се твърди, че са култивирани и се предлагат по начин, който не превръща жената в жертва и не я поставя в подчинена позиция. Жените имат възможност да избират дали да предлагат платени сексуални услуги или не, да избират клиентите си, както и да се възползват от редица мерки, въведени, за да гарантират тяхната безопасност. От тази позиция се смята за погрешно да се мисли, че проституирането е институционализирана форма на насилие срещу жените. Истинските причини за връзката между насилие и проституиране се приписват на стигматизирането и маргинализирането на сексуалните работници, както и прегразсъгъците относно секса изобщо. Легализацията се възприема като средство за борба срещу тези фактори, като се смята, че чрез адекватна държавна регулация на пазара на сексуални услуги, ще се противодейства на насилието и дискриминацията над сексуалните работници.

При тази ситуация в Германия социалната интеграция на сексуалните работници в най-разпространения си вид се изразява в поддържането на проституцията като нормално функционираща професия. За това, от една страна, се изискват множество механизми за регулация на проституирането от страна на държавата. От друга, редица организации предлагат мерки за защита на правата на проституиращите, противодействие на дискриминацията, оказване на помощ при взаимодействие с работодатели, клиенти и различни институции. Същевременно съществуват и организации, макар и по-малко, които подпомагат излизането от занаята и избирането на нова професия и в този смисъл стимулират премахването на проституцията. Редица мерки за помощ и подкрепа на сексуални работници, които се предлагат както от застъпниците, така и от противниците на проституирането, включват информация за заболявания, предавани по полов път, оказване на медицинска помощ, осигуряване на временно или постоянно жилище, психологическа помощ и участие в групови терапии и др.

Мерки за регулация и нормализиране на проституцията

Проституиращите в Германия са задължени да плащат данъци, като най-разпространените са тези върху доходите и добавената стойност. Проблемът в случая е, че огромен брой от сексуалните работници не го правят, тъй като е лесно за тях и работодателите им да прикрият дейността си, представяйки я за процедури по масаж или еротични танци. В резултат на това в Северен Рейн-Вестфалия и Мюнхен се въвежда система на плащане, при която собствениците и мениджърите на публични домове събират от сексуалните работници определена сума на ден – 25 евро в първия случай и 30 евро във втория. Впоследствие събраните суми трябва да се предоставят на данъчните служби. Друг вариант за таксуване е специалният данък за работниците в секс индустрията, въведен в Кьолн през 2004, като сумата, която трябва се плати, е 150 евро на месец за един работник. И двата варианта обаче са предназначени по-скоро за проституиращите на закрито, докато уличните работници биват таксувани изключително трудно по разбираеми причини. За целта през 2011 в Бон е въведено специално средство, което бързо добива медийна популярност – машината

за таксуване на проституиращи на открито. Сексуалните работници закупуват билет на стойност 6 евро, който им позволява да предлагат услугите си в рамките на една работна смяна от 20.15 до 06.00 (което е позволеното време за проституиране в Бон).

Един от вариантите за регулация на проституцията е разделянето на територията на населените места на зони, в които проституирането е разрешено или съответно забранено. През 2001 в Кьолн стартира проект за създаването на специална зона за улична проституция, чиято цел е противодействие на насилието над сексуални работници. Дилъри на наркотици и сводници не са допускани там, а на местата за паркиране са инсталирани паник бутони, които могат да се активират при нужда от помощ. Една кафетерия е предназначена специално за сексуалните работници, наблизко те имат възможност да ползват душовете, предлагат им се нови игли и спринцовки и възможност за консултация със специалисти. От друга страна, както преди, така и след легализирането на публичните домове, местната власт има правото да определя зони, в които проституцията е забранена. Това може да са отделни квартали или улици, (в близост до училища или църкви например), в които проституирането би нанесло вреди на общественото благоприличие и ред. Отделно от това, по немският Закон за планиране, териториите на населените места са разделени на зони с различно предназначение, като жилищна, смесена, индустриална, комерсиална и зона за лека индустрия. Проституирането е формално позволено единствено в комерсиалните и индустриалните зони и в някои случаи местните власти забраняват проституцията в определени зони и затварят публични домове. Това обаче не се случва навсякъде и зависи от хората, в чието ръце е местната власт.

Наред с държавните регулации, легализирането на проституцията е логично да доведе и до създаването на различни професионални асоциации на хората от секс индустрията. Още през март 2002, малко след влизането в сила на акта, в Берлин е основана *Федерална асоциация на предоставящите сексуални услуги (Bundesverband sexuelle Dienstleistungen e. V.)*. В нея членуват както собственици и мениджъри на публични домове, така и различни участници в сектора на сексуалните услуги. Една от целите на организацията е формирането на стандарти за качество на публичните домове и другите места за предлагане на платен секс. Лобиране за приемането на определени закони, както и премахването на нормативни актове, които пречат на развитието на сектора, са също дейности, с които организацията регулярно се занимава. Интересното в случая е, че въпреки че в Германия нормативната уредба и държавните механизми за регулация на секс индустрията са развити, не съществува професионална организация, която да представлява самите сексуални работници и да защитава техните интереси. Това може да се разглежда като индикатор за непълна интеграция на пазара на труда.

Относно неправителствения сектор – една от основните организации, които подпомага сексуалните работници в Германия, е *HYDRA*²⁹. Създадена през 1980, нейните цели включват нормализирането на проституцията като професия, премахването на зоните, в които практикуването ѝ е забранено, и борба срещу дискриминацията и маргинализа-

²⁹ www.hydra-berlin.de

цията на сексуалните работници. Услугите на *Центъра за консултации на сексуални работници* могат да ползват както проституиращи, така и хора, които искат да работят като сексуални работници, близки на проституиращи и различни експерти – лекари, адвокати, полицаи и др. Консултациите обхващат теми като здравно и социално осигуряване, правни въпроси, превенция на болести, предавани по полов път, психологическа помощ, мерки за превенция на насилие, както и възможности за преквалификация. Освен това *HYDRA* организира ежемесечни събития, на които проституиращите имат шанса да се запознаят и комуникират със свои колеги. На всеки шест месеца се организира конференция, на която членовете обсъждат легалния статус на проституирането, както и стратегии за лобиране за закони, които се смятат за необходими. Освен изброените дейности *HYDRA* провежда и обучения на учители, медицински лица, лица, работещи в домове за хора в неравностойно положение, адвокати, полицейски служители и др.

Форумът *Sexworker.at* също е насочен към защита правата на сексуалните работници и развитие на професията. Публикуваната информация касае подобряването на условията на работа и живот на проституиращите, като темите обхващат безопасен секс, заболявания предавани по полов път и видове предпазни средства. Освен това се публикуват обяви за търсене и предлагане на работа в сексуалната индустрия (сексуални работници, порно актьори, телефонни оператори и др.), както и реклама на продукти и услуги. Форумът основно функционира като онлайн пространство за комуникация между сексуални работници, които дискутират политически и обществени реакции към проституирането, психологически ефекти от предлагането на платен секс, както и обменят различни практически съвети, споделяйки личен опит. Регистрацията на клиенти на сексуални работници, различни участници в секс индустрията, както и на външни за нея хора е също позволена.

Мерки за премахването на проституцията

Един от най-ефективните начини за намаляване на количеството проституиращи лица е предлагането на помощ за изход от професията. *Федералното бюро по труда (Bundesagentur für Arbeit)*³⁰ има задължението да предлага услугите си за намиране на работа и консултации на сексуални работници, които желаят да спрат да проституират. Според случая и преценката на служителите Федералното бюро ги поставя в категорията на хора, които са безработни от дълго време и имат нужда от специализирана помощ за намиране на работа, както и в групата на лицата, които не притежават професионални умения и квалификации. Поставени в тези категории, проституиращите имат шанс да получат финансиране за обучение и преквалификация. Може да се предположи обаче, че те трудно ще се класират за подобни помощи по няколко причини. На първо място стигматизиращият образ на проституирането обикновено възпира предлагашите платен секс да търсят помощ. Дори това да не се случи, веднъж поставени в общи категории с други безработни и неквалифицирани, сексуалните работници често биват пренебрегвани поради схващането, че „нормалните“ безработни имат по-голяма нужда от помощ или я „заслужават“ повече. В този сми-

³⁰ www.arbeitsagentur.de

съл липсата на специални програми за обучение и преквалификация на проституиращи може да се смята за недостатък на системата.

DIWA е програма на *Федералното министерство на семейните работи, възрастните граждани, жените и младежта (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ))*³¹. Целевата група са сексуални работници, които искат да продължат образованието си и да получат професионални квалификации. Отказването от проституцията не е условие за участие в програмата, но е една от основните ѝ цели. Три са основните фази на работа със сексуалните работници, първата от които е за добиване на ориентация. Подпомага се планирането на бъдеща кариера и се идентифицират индивидуалните умения, интереси и професионален опит на сексуалните работници, като същевременно се набелязват уменията, които ще са необходими за избраната кариера. Във втората фаза се предлагат курсове за добиване на професионални умения, персонални консултации и участие в работни групи, които оказват подкрепа при следването на избраното професионално направление. Последната трета фаза обхваща моментите на започване на работа или стартирането на собствен бизнес, като отново се предлагат курсове за обучение и консултации.

Проектът BASIS в Хамбург е стартирал още през 1991 с основна цел предотвратяване на разпространението на ХИВ и СПИН сред проституиращи младежи³². Първият вид помощ е временно осигуряване на подслон. Нуждаещите се момчета и мъже биват настанявани в център, в който се предлага безплатно пренощуване и едно хранене на ден, оказване на първа помощ, както и ползване на интернет, игри и забавления. Друг вид настаняване се предлага в един от двата апартамента на BASIS, всеки от които предназначен за до 5 човека за период не по-дълъг от две седмици. Престоят е безплатен, като се заплаща единствено депозит от 15 евро. Други видове помощ, които се предлагат по проекта, са подробна информация за ХИВ, СПИН и други заболявания предавани по полов път; помощ при комуникацията с полицията и институциите; консултации и неформални разговори при проблеми във взаимоотношенията с родители, интимни партньори и приятели. И не на последно място, два пъти седмично специални екипи обикалят улиците и осъществяват контакт с проституиращи лица, раздавайки презервативи и лубриканти и предлагайки консултации и оказване на помощ.

В Германия откритите противници на проституцията, които смятат, че тя е социално зло, което трябва да бъде премахнато, са малко. Най-категорична в това отношение е основателката на феминисткото списание *EMMA* – Алис Шварцер. Тя е защитник на правата на жените, популярна е в световен мащаб и поддържа тезата, че проституцията е институционализирана форма на насилие над жени, на която трябва да се противодейства, защото е обвързана с трафика на хора и организираната престъпност. Други, макар и не толкова открити противници, са религиозните организации и църквата. Въпреки принципните различия с официалната позиция на държавата относно секс индустрията обаче те предлагат множество видове помощ и подкрепа на нуждаещите се сексуални работници. Една католическа организа-

³¹ www.diwa-berlin.de

³² www.basis-projekt.de

ция например (*Der Sozialdienst katholischer Frauen*)³³ е специализирана в консултациите с жени, пострадали от насилие, които се провеждат на живо, по телефона или онлайн. Специализиран чат канал е постоянно достъпен за посетители, а четири пъти седмично в предварително определено време експерти се включват в чата и предлагат консултации. Като допълнение към това, организацията поддържа и интернет форума *gewalt-los.de*. Предлаганата информация и обсъжданите теми се отнасят до нормативната уредба на страната, както и различни форми на насилие и варианти за противодействие.

Друг пример за организация, която поддържа позицията, че на проституирането трябва да се противодейства, е *Дортмундската полунощна мисия (Die Dortmunder Mitternachtsmission)*³⁴. Тя разполага с офис за консултации на сексуални работници, проституиращи деца и младежи, както и жертви на трафика на хора. Целите на социалната работа, които са публикувани на сайта на организацията, включително и на български, са „да се помогне на клиентките да живеят здравословен, самостоятелен, лично отговорен живот в безопасност, без страх и без финансова и емоционална зависимост; изпълнението на закона за проституцията, който гарантира на всички работещи в тази сфера хора социално приравнение; прекратяване на дискриминацията и криминализацията.“ Организацията е основана през 1986 година и по нейни данни от тогава е помогнала на над 600 сексуални работници да сменят професията си. Подходът към проблема е отново цялостен, като се предлагат информация и консултации, придружаване до различни институции, подпомагане на започването на курсове на обучение и професионална квалификация, помощ при зависимост от наркотици, проблеми с близки и др. Друг вид непосредствена дейност, извършвана от социалните работници, е посещаването на проституиращи на работните им места и предлагането на помощ.

Amnesty for Women е организация, спонсорирана от гържавата и разположена в Хамбург, чиято основна цел е подобряването на условията на живот и работа на жените емигранти³⁵. Предлагат се разнообразни услуги, от които биха могли да се възползват чуждестранните сексуални работници в Германия. С нуждаещите се от помощ се провеждат консултации на няколко езика: немски, английски, испански, португалски, полски, руски и тайлангски. Сред обсъжданите теми са добиване на гражданство и натурализация; разводи, попечителство и домашно насилие; социални помощи, помощи за безработни, обезщетения за родители, детски надбавки и издръжки и др. Друг вид консултации целят оказване на психологическа помощ и се провеждат под формата на индивидуални и групови терапии, както и работни групи. Предлагат се също уроци по немски и курсове по шиене, боядисване на плат и рисуване върху коприна, пеене и др. Освен това организацията предоставя място, където жените да комуникират помежду си и да споделят опита си. Придружаване при посещение на институции като имиграционни офиси, социални служби, полиция, адвокати, доктори и др., както и помощ при попълване на официални документи са също в списъка на предлаганите услуги.

³³ www.skf-zentrale.de

³⁴ www.standort-dortmund.de/mitternachtsmission

³⁵ www.amnestyforwomen.de

Критики на немския модел

Превърщането на проституирането в „нормална“ професия в Германия среща редица трудности, породени вероятно от спецификите на самата дейност. Изключително малкият брой сключени договори между проституиращи лица и собственици/мениджъри на публични домове е индикатор за ниската степен на нормализация. Самата регулация на отношенията между работодател и служител при проституцията е сложна, тъй като често работодателите не знаят къде е границата между правото на управителя на публичния дом да изисква сексуалния работник да обслужва клиенти и правото на проституиращия сам да избира клиентите си. Въпреки че законите са сравнително ясни, изглежда, че много работодатели не знаят какво се случва, ако например сексуалният работник систематично отказва да обслужва клиенти и основание ли е това за уволнение или угрожки от заплатата. Друга причина за несключването на договори е честият стремеж на проституиращите да запазят професията в тайна. При тази ситуация изглежда, че допълнителни усилия трябва да се положат за разясняването на закона и правата на отгелните страни. Освен това, за да се превърне проституцията в наистина „нормална“ професия, кампаниите за промяна на обществените нагласи към платения секс и вероятно секса като цяло трябва да бъдат непрекъснати.

Интеграция на проституиращите в България

Условия за стартирането на ефективна интеграция

В България не може да се говори за социална интеграция на проституиращи, без първоначално да се спомене фактът, че организираната престъпност контролира изцяло пазара на сексуални услуги. От гледна точка на социалната интеграция на проституиращите този модел е неприемлив по няколко причини. Първо – дори изборът за предлагането на платени сексуални услуги в по-горните слоеве често да е доброволен, вероятно изходът от професията е почти винаги затруднен или невъзможен. Когато излизането от проституцията се подпомага, мотивите са свързани със спазване на правата на индивида за избор на професията, безопасни условия на труд, а в някои страни и правото за избор на сексуален партньор. В света на организираната престъпност тези права на проституиращите едва ли действат като регулатор. От друга страна, дори физическото насилие да е ограничено при средния слой, едва ли същото важи за оказването на различни видове психологически натиск. Трето: обвързването с организираната престъпност категорично води до маргинализиране на проституиращите, чиито контакти с организации и хора извън криминалните среди са ограничени. По тези причини отнемането на контрола на организираната престъпност върху проституцията може да се разглежда като необходимо условие за изработването на политики и мерки за социална интеграция на проституиращите.

Друго препятствие за социалната интеграция е българското законодателство, засягащо проституцията, което е архаично, неадекватно и в огромна степен подкрепя маргинализацията на проституиращите. Няма законова забрана за търсенето и предлагането на сексуални услуги. Забранени са склоняването към проституция (чл. 155 от НК), търсенето на услугите на проституиращи, ако последните са непълнолетни, предоставянето на помещения за полови сношения и блудствени действия. Като добавка към това е криминализирано получаването на нетрудови доходи по непозволен или неморален начин. Според изследване на РискМонитор от 2002 до 2009 година има съставени 244 прокурорски акта за сводничество и 252 акта към лица, обвинени за нарушение на член 329 от НК³⁶. Обвиненията на проституиращи лица по този член водят до двойната виктимизация на сексуалните работници. От една страна тя идва от сводниците и представителите на организираната престъпност, а от друга от самата държава, която вижда проституиращите като главни виновни за проблемите, свързани с проституцията, а не като жертви. Преди да може да се говори за ефективни политики за интеграция на проституиращите, член 329 от НК трябва да бъде премахнат или практиката на ползването му за обвинение на проституиращи лица – прекратена.

³⁶ Виж Георги Петрунов, „Криминологичен анализ“, публикуван в „За“ и „Против“ легализация на проституцията, Фондация РискМонитор, 2011

За да се стигне до политики и конкретни дейности за социална интеграция на сексуалните работници, първо държавата трябва да заеме официална позиция относно проституцията. По примера на разглежданите в настоящия анализ държави социалният модел на интеграция работи адекватно там, където позицията на политически партии, държавни институции, граждански организации и обществено мнение относно проституцията е консолидирана (Германия и Швеция). Подобна консолидация е условие за синхронизирано действие на институциите, тъй като тя задава ясни цели на тяхната работа с проституиращи, както и обяснява защо тези цели са дефинирани по съответния начин. Поради това формирането на официална държавна позиция не бива да става независимо и без участието на всички социални агенти или без вземане под внимание на техните позиции. С други думи процесът на формулиране на позицията трябва да се случва паралелно с обществен дебат в медиите. Неправителствените организации, защитаващи правата на жените, както и представители на самите проституиращи трябва също да участват в дебата, за да напомнят перманентно, че човешките права на проституиращите трябва да бъдат вземани под внимание при всяко решение.

В момента българският модел за третиране на проституцията попада в категорията на т. нар. „мълчаливо разрешение“. Това формално погледнато е тип аболиционистки режим, тъй като единствената регулация е насочена към действия, съпътстващи проституирането, както и към определени негови форми. Огромният недостатък точно на този вид аболиционизъм в българския му вид, е, че той е продукт на отказа на държавата от фокусиране върху проблемите, свързани с проституцията. Методите за третиране на проституиращи са оставени на произвола на институциите и служителите им. Полицията организира акции по задържане, съдът издава присъди по закони, които не са предназначени за проституиращи. Тези мерки могат да бъдат определени като част от един прохибиционистки режим, при който са забранени купуването и предлагането на сексуални услуги. Експертите в България и по света са в голяма степен единодушни, че най-неефективният модел за третирането на проституцията е именно прохибиционисткият. Той засилва маргинализацията и оставя проституцията в ръцете на организираната престъпност. В тази ситуация адекватният дебат би бил за това дали България трябва да се насочи към варианти на регламентаристки (Германия) или аболиционистки модели (Швеция).

Плюсове на евентуален регламентаристки режим в България са повишаването на сигурността на проституиращите, особено в по-ниските слоеве. Същевременно обаче легализацията едва ли би довела до отблъскване на организираната престъпност от пазара на сексуални услуги. По-скоро ръководената от нея дейност би станала законна. Една от причините са високите нива на корупция и обвързаност на институционални служители с криминални организации. От друга страна малко вероятно изглежда облагането на проституцията с данъци да доведе до съществени приходи за държавата. Укриването на данъци и сега е масово – укрива се оборот на нощните заведения и масово се работи на трудови договори с минимални осигуровки. От друга страна традиционен недостатък на регламентаризма е разширяването на пазара на проституция. Ако проституирането се превърне в легален бизнес, особено в страна с ниски доходи и малко възможности за реализация

на пазара на труда, това ще стимулира развитието на бранша и увеличаването на броя на проституиращи и паралелно с това нарастване на усилията, които държавата ще трябва да положи за регулация на пазара. Трафикът на хора с цел сексуална експлоатация, друг често споменаван недостатък на легализацията, е малко вероятно да нарасне, що се отнася до транспортирането на хора към България. Трафикът на хора в рамките на страната обаче е много вероятно да нарасне.

Приемането на аболиционистки модел от шведски тип, при който търсенето на сексуални услуги бъде криминализирано, би довело до няколко положителни резултата. Това са намаляването на нивата на проституцията, на трафика на хора, както и разработването на мерки за подпомагане изхода от професията и помощ на проституиращи, ако моделът, разбира се, бъде адекватно разработен. Основен недостатък на модела е това, че той съдържа вътрешни противоречия, които налагат интелигентното му прилагане. Може да се предполага например, че ако полицията започне масивни и агресивни акции за арестуване на клиенти, ефектът ще бъде изостряне на общественото внимание и желание за прекратяване на насилието посредством легализация. Същевременно свръхакцентираният на неморалността на проституцията ще доведе до вторична маргинализация на проституиращите, независимо че причините за определянето на проституцията като неморална са не техните действия, а експлоатацията, на която те са жертви. Ето защо условие за преминаването към ефективен аболиционистки модел, криминализиращ търсенето на платени сексуални услуги, е наличието на консолидирана обществена нагласа спрямо проституиращите като към жертви. В настоящето такива нагласи в България са слабо разпространени.³⁷

Предложения за конкретни политики и мерки за социално интегриране

В настоящия момент в България категорията *проституиращо лице* липсва както в нормативната уредба, така и в социалните програми на организации, оказващи помощи на рискови групи. За да бъдат проституиращите лица стимулирани да потърсят необходимата им помощ и за да може тя да им бъде оказвана по адекватен начин, нужно е на първо място да се разработят стратегии за помощ конкретно на сексуални работници. Пълният спектър от програми следва да включва такива за работа с проституиращи, пострадали от насилие; програми и мерки за превенция на заболявания, предавани по полов път; програми за изход от професията и свързаните с тях обучения и професионална квалификация на проституиращи. Към това могат да се добавят и разяснителни програми за стопански организации и държавни институции за придобитите професионални умения, които проституиращите могат да приложат в работата си за тях. За наемането на работа както на

³⁷ Показателни са резултатите от социологическо изследване, представително за населението на страната, което е проведено през юли 2010 година по поръчка на фондация РискМонитор. На въпрос за легалния статут на проституцията, 47,7% от анкетиранияте отговарят, че тя трябва да се обяви за незаконна дейност (което означава проституиращите да бъдат третирани като закононарушители), 35% предпочитат легализирането, а 15% подкрепят настоящия статут на проституцията на дейност, която не е нито легализирана, нито криминализирана. „За“ и „Против“ легализация на проституцията, Фондация РискМонитор, 2011

проституиращи, така и за други рискови групи, държавата би следвало да предвиди съответни форми на мотивация под формата например на данъчни облекчения или заплащане на част от възнаграждението.

След изграждането на стратегиите за работа в съответния формат, наличните експерти би следвало да започнат работата си с проституиращи лица. Наемането на нови специалисти едва ли би било необходимо, доколкото нужният вид експерти вече са налични в социалните служби и специализираните НПО – това са социални работници, психолози и психотерапевти, медицински работници. Евентуално нововъведение би било създаването на групи от специалисти, които да осъществяват директен контакт с проституиращи на открито и да предлагат различни видове помощ и подкрепа. Това ще създаде възможности за изграждане на трайни контакти и спечелване на доверието на проституиращите, което е условие за оказване на адекватна помощ. В общините с по-сериозни проблеми с проституцията и с по-голям брой сексуални работници би могло да се мисли за установяване на специализирани временни или постоянни комисии, които да поемат работата с нуждаещите се.

Относно характеристиките на помощта на проституиращи лица, от изключително значение за нейната ефективност е формата, под която се оказва. Поради обществената стигматизация на проституцията като неморална дейност на първо място е важно подходът на специалистите да бъде неформален, отворен и позитивен. В противен случай, от една страна, нуждаещите се няма да търсят предоставяната помощ поради срам, страх от грубо отношение и прегубеност за не-ефективност. От друга – самата помощ няма да бъде оказвана по ефективен начин поради лошо отношение и прегубеност на експертите. Същевременно взаимодействието между институциите е важно, тъй като често, за да се стигне до подобряване на състоянието на нуждаещите се, едни специалисти следва да пренасочват проституиращите към други. Тази комплексност на помощта в най-добрия вариант би се предлагала в рамките на едно и също специализирано заведение. Относно съдържанието на предоставяната информация, тя трябва да е подробна и практически ориентирана. Темите следва да включват взаимодействие с полицията, съда, социалните служби; консултиране за законовите права на проституиращите, даване на информация за различни видове помощ, която може да им се окаже; както и консултации по бюджетиране, възможности за преквалификация и намиране на работа.

За промяната на отношението на силите на реда към проституиращите препоръчителна мярка е провеждането на т. нар. „обучения“ на полицейски служители. Тъй като в случая става дума не за предоставяне на експертно знание, а за промяната на нагласи, тези инициативи биха били по-ефективни под формата на дискусии или семинари. Може да се предположи, че важното в случая е не само да се изнесе лекция, обясняваща защо проституиращите са жертви на обстоятелствата, а и участниците да бъдат стимулирани да говорят по темата и да влизат в дебати. Целта би била не друга, а проблематизирането на собствения възглед на полицаите относно сексуалните работници. Подобни инициативи биха могли да се организират и за други специалисти като медицински лица и социални служители – в подходящ според случая формат.

Общественото мнение е може би най-важният фактор за отношението към проституиращите и оттам възможностите за тяхната социална интеграция. Гледната точка за проституиращите като причинители на проблеми, „прелъстителни“, неморални хора и престъпници се формира вследствие на табуизиращо и мистифициращо отношение към секса. Сексуалното образование в България все още не съществува, с изключение на отделни инициативи като издаване на информационни брошури например. Добрите практики за сексуално образование се основават отново на неформално и открито отношение към темата и предоставянето на подробна информация, съобразена, разбира се, с възрастта на учениците. Съществен и важен е стилът на предоставяне на информацията, като не трябва да се разчита на насаждане на страх и негативно отношение към секса, защото то вреди на самите деца и младежи. Сексът трябва да се демистифицира като част от живота и да се обвърже с човешките отношения и емоции. Добре е също да се наблегне на неформално дебатиране на житейски ситуации, а не толкова на „научно“ обяснение на сексуалните отношения. Относно пълнолетното население на страната, кампании за толерантност към проституиращите също биха могли да се организират, стига посланията да са добре премислени и да се положат усилия за адекватна формулировка, предвид спецификата на темата.

Библиография

- „За“ и „против“ легализация на проституцията, *Фондация РискМонитор*, 2011
- Ambesjö, Eva; Eriksson, Annika & Lidholm, Merike (2004) Prostitution in Sweden 2003: Knowledge, Beliefs and Attitudes of Key Informants, *National Board of Health and Welfare*
- Meulen, Emily van der & Durisin, Elya Maria (2008) Why Decriminalize? How Canada's Municipal and Federal Regulations Increase Sex Workers' Vulnerability
- Bowen, Raven (2007) Bad Date Reporting and Response: Experiences and Insights from Sex workers and Community Stakeholders, *BC Coalition of Experiential Women (BCCEW)*
- Bowen, Raven & Davis, Sue (2007) Developing Capacity for Change, *BC Coalition of Experiential Women (BCCEW)*
- Bowen, Raven (2006) Building Capacity among Survival Sex Workers for Influencing Harm Reduction Policies and Programs, *BC Coalition of Experiential Women (BCCEW)*
- Bruckert, Chris & Chabot, Frédérique (2010) Challenges: Ottawa Area Sex Workers Speak Out, *Prostitutes of Ottawa-Gatineau, Work, Educate and Resist (POWER)*
- Daniela, Danna (2007) Prostitution and Public Life in Four European Capitals: Paris, Stockholm, Amsterdam, Madrid., *www.danielaDanna.it*
- Davis, Sylvia (1994) Prostitution in Canada: The Invisible Menace or the Menace of Invisibility?, *Comercial Sex Information Service*
- Eriksson, Annika & Gavanas, Anna (2008) Prostitution in Sweden 2007, *National Board of Health and Welfare*
- Hanger, Art & Maloney, John (2006) The Challenge of Change: a Study of Canada's Criminal Prostitution Laws, *House of Commons Canada*
- Kavemann, Barbara & Rabe, Heike (2007) The Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes – implementation, impact, current developments. Findings of a study on the impact of the German Prostitution Act. *Sozialwissenschaftliches FrauenForschungsinstitut an der Evangelischen Fachhochschule Freiburg*
- Laanemets, Leili & Montesino, Norma, Migration and Welfare Services: Social Work in Sweden, Coming to Terms with New Realities, *presentation paper*
- Report by the Federal Government on the Impact of the Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes (Prostitution Act) (2007), *Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth – BMFSFJ*
- Wallace, Bob (2011) The Ban on Purchasing Sex in Sweden: the So-called 'Swedish Model', Prostitution Licensing Authority, Queensland, Australia

